

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РАМКОВИХ УГОД У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Досліджено сучасний стан теоретичних і практичних засад застосування рамкових угод у договірно-правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері боротьби зі зміною клімату.

Ключові слова: зміна клімату, міжнародний договір, рамкова угода, парникові гази, «гнучкі механізми», торгівля квотами, механізм проектів чистого розвитку, проекти спільного впровадження.

Bereziuk T. V., PhD student of the USUFIT

FEATURES OF APPLICATION OF THE FRAMEWORK AGREEMENTS IN THE INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF CLIMATE CHANGE

In this article investigates the current state of theoretical and practical principles of use of framework agreements in the contractual and legal regulation of international relations in the fight against climate change.

Key words: climate change, international agreement, framework agreement, greenhouse gases, «flexible mechanisms», emissions trading, the clean development mechanism projects, joint implementation projects.

Березюк Т. В., аспірант УДУФМТ

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ РАМОЧНЫХ СОГЛАШЕНИЙ В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА

Исследовано современное состояние теоретических и практических основ применения рамочных соглашений в договорно-правовом регулировании международных отношений в сфере борьбы с изменением климата.

Ключевые слова: изменение климата, международный договор, рамочное соглашение, парниковые газы, «гибкие механизмы», торговля квотами, механизм проектов чистого развития, проекты совместного осуществления.

Постановка проблеми. Міжнародний договір являє собою важливу правову основу міждержавного співробітництва у сфері боротьби зі зміною клімату. Поява рамкових угод як однієї з форм міжнародного-правового регулювання вимагає відповідної характеристики їхнього значення та ролі у доктрині міжнародного права. Дослідження рамкових угод дозволить виявити як позитивні, так і негативні їхні сторони у міжнародно-правовому регулюванні міжнародних відносин у сфері боротьби зі зміною клімату. Так, на прикладі Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату 1992 року та Кіотського протоколу до неї (1997 р.) ми зможемо розкрити особливість рамкових угод у міжнародному співробітництві та необхідність прийняття протоколів до них.

Мета статті. Надати загальну характеристику міжнародному договору як одному із центральних інститутів міжнародного права та правової форми міжнародного співробітництва. Визначити роль рамкових договорів у міжнародно-правовому регулюванні зміни клімату.

Останні дослідження і публікації. Загальні питання, пов'язані дослідженням міжнародного договору, вивчали, зокрема, І. І. Лукашук, М. О. Баймуратов, В. Г. Буткевич, М. Ю. Черкес, О. О. Мережко. Особливості рамкових угод у міжнародно-правовому регулюванні міжнародних відносин висвітлювали у своїх працях М. О. Медведева, О. В. Задорожній, І. В. Братко. Проте питання визначення ролі рамкових договорів у міжнародно-правовому регулюванні зміни клімату поки що системно проаналізовано ще не було.

Виклад основного матеріалу. Зміна клімату означає таку зміну, яка прямо або непрямо зумовлена діяльністю людини, що спричиняє зміни у складі глобальної атмосфери і впливає на природне коливання клімату, яке спостерігається протягом порівняльних періодів часу, – що зазначено у Рамковій Конвенції ООН за зміни клімату [1]. Спеціалісти в галузі екології, які неодноразово досліджували причини й наслідки змін клімату, аргументовано довели, що діяльність людини має настільки негативний вплив на довкілля, що це може призвести до катастрофічних наслідків для клімату Землі. Також було виявлено, що через спалювання палива, через промислову та сільськогосподарську діяльність людини збільшуються викиди антропогенних парникових газів (а саме вуглекислий газ, метан, окис азоту та ін.) в атмосферу, і це призводить до підвищення температури нашої планети, а отже, до зміни клімату планети загалом.

З метою протидії загрозі зміни клімату, міжнародна спільнота в червні 1992 року на II конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро прийняла перший міжнародний договір стосовно зменшення впливу зміни клімату – Рамкову Конвенцію ООН зі зміни клімату (РКЗК ООН, від англ. UNFCCC, *United Nations Framework Convention on Climate Change*), яка набрала чинності 21 березня 1994 року.

Як ми бачимо, правовою основою для регулювання відносин, які виникають у сфері зменшення впливу зміни клімату, є міжнародний договір, в якому зазначаються основоположні принципи, зобов'язання та органи, що забезпечують виконання умов договору.

Вітчизняний дослідник М. О. Медведєва у праці «Теоретичні та практичні аспекти реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища» звертає увагу на те, що міжнародний договір виступає головним джерелом регулювання змін клімату у галузі охорони навколишнього природного середовища, а його ефективність прямо залежить від ступеню точності та деталізації міжнародно-правового регулювання [2, с. 80].

У теорії міжнародного права науковці приділяли значну увагу теоретичним і практичним аспектам поняттю міжнародної угоди. Зокрема, на думку правознавців І. І. Лукашука та О. О. Мережка міжнародний договір являє собою явно виражену угоду суб'єктів міжнародного права, призначену для регулювання їх взаємовідносин шляхом створення міжнародно-правових зобов'язань [3, с. 77; 4, с. 39].

Баймуратов М. О., у свою чергу, підтримує визначення міжнародного договору відповідно до ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року і Віденської конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями 1986 року, а саме: «Договір означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі й регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування» [5, с. 192].

За визначенням фахівця з міжнародного права М. Ю. Черкеса: «Міжнародний договір – це явно виражена угода між державами чи іншими суб'єктами міжнародного права, що укладається з питань, які мають для них загальний інтерес, і покликана регулювати їхні взаємовідносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків» [6, с. 108].

Особливою формою міжнародного договору є рамкова угода, яка передбачає наявність самої угоди, у змісті якої містяться загальні принципи, зобов'язання сторін й органи управління, та додаткові протоколи, які створюють механізми та забезпечують виконання зобов'язань, передбачених у рамковій угоді.

Рамкова угода, як і будь-яка міжнародна угода, має свою певну структуру. В теорії міжнародного права основними її елементами є: назва (найменування і титул) угоди, преамбула, основна (центральна) частина та заключна частина. Проте наявність усіх елементів структури в кожній угоді не є обов'язковою, і це не впливає на її юридичну силу [4, с. 131].

Преамбула Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату проголошує головною метою досягнення стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допустить небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему. Такий рівень має бути досягнутий у строки, необхідні для природної адаптації екосистем до зміни клімату, що дозволить не ставити під загрозу виробництво продовольства і сприятиме забезпеченню подальшого економічного розвитку на стійкій основі [1].

В основній частині Конвенції містяться відомості про умови виконання зобов'язань, органи, які забезпечують ефективне здійснення угоди, та процедурні питання щодо узгодження заходів, необхідних для досягнення поставленої мети. Водночас інструментом реалізації положень Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату є Кіотський протокол, який було прийнято на засіданні Конференції Сторін 11 грудня 1997 року [7, с. 9].

Заключна частина Конвенції включає в себе порядок набрання чинності, у тому числі необхідність ратифікації, прийняття, ухвалення або приєднання, надається перелік додатків. Конвенція також передбачає вихід з угоди, зміст якої полягає в тому що, сторона, яка виходить із угоди, вважається такою, що вийшла з будь-якого протоколу до Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату, стороною якого вона є.

На думку М. О. Медведєвої, рамкові угоди у сфері міжнародних природоохоронних договорів мають дві основні переваги, а саме: по-перше, вони допомагають державам швидше досягти консенсусу зі спірних і складних питань шляхом закріплення в договорі лише загальних напрямів співпраці, миттєво відреагувати на будь-яку екологічну проблему; по-друге, залежно від розвитку наукового знання і технологічного прогресу в конкретній сфері людської діяльності дають змогу вносити зміни у протоколи чи додатки до них, що містять або види небезпеч-

ної діяльності, або види небезпечних речовин, або види фауни і флори, що перебувають під загрозою знищення, при цьому не зачіпаючи положень самого договору, і таким чином, забезпечуючи відносну гнучкість у правовому регулюванні [8, с. 44].

Водночас М. О. Медведєва підкреслює, що застосування рамкових угод має певні недоліки, зокрема: держава може висловити свою згоду на обов'язковість рамкової угоди, яка не покладає на неї жодних серйозних юридичних обов'язків, і водночас відмовитися робити те саме стосовно протоколів, які передбачають такі зобов'язання, тим самим нівелюючи досягнутий на міжнародному рівні результат [8, с.44].

Також у зв'язку зі значною кількістю рамкових угод, що застосовуються у договірно-правовому регулюванні міжнародних відносин, науковець І. В. Братко у праці «Правове регулювання міжнародної технічної допомоги» зазначала, що важливим аспектом рамкових угод є регламентація процесу узгодження напрямів співробітництва щодо міжнародних проєктів і програм. Крім того, рамкові угоди можуть визначати умови, за якими не потребується додаткова процедура ратифікації. Зокрема, така ситуація існує при підписанні листів-угод, укладених відповідно до Рамкової угоди щодо грантів технічної допомоги між Україною та МБРР у сфері міжнародної технічної допомоги [9, с. 117].

Як зазначалося, невід'ємною частиною Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату є Кіотський протокол, який містить такі положення щодо:

- 1) установлення кількісних зобов'язань по скороченню викидів парникових газів;
- 2) прийняття механізмів контролю виконання зобов'язань по зменшенню викидів;

Так, стаття 3 Кіотського протоколу встановлює конкретні кількісні зобов'язання для кожної з його сторін у період дії зобов'язання з 2008 по 2012 р. Важливою умовою виконання зобов'язання є збір та надання інформації щодо парникових газів органам, які визначені Рамковою Конвенцією ООН зі зміни клімату.

3) запровадження «гнучких механізмів», застосування яких посприє виконанню сторонами своїх кількісних зобов'язань щодо скорочення викидів парникових газів, оскільки дохід, отриманий від цих механізмів, дасть змогу проінвестувати проєкти, які спрямовані кожною зі сторін на скорочення викидів парникових газів в атмосфері.

Отже, статтею 6 Кіотського протоколу передбачається механізм «Спільне впровадження» (*Joint Implementation*). Це механізм дозволяє країнам, визначеним Рамковою Конвенцією ООН зі зміни клімату, здійснювати проєкти спільного впровадження щодо зменшення викидів парникових газів або збільшення поглиначів парникових газів в інших країнах [10]. Схему реалізації механізму можна представити таким чином: країна, що має кількісні зобов'язання по Кіотському протоколу, здійснює часткове фінансування реалізації проєкту, що скорочує викиди парникових газів, в іншій країні, де питома вартість цього скорочення нижча. У результаті, отримані від реалізації проєкту так звані «одиниці скорочених викидів» повністю або частково передаються стороні, що інвестує в залік її державних зобов'язань, а країна-одержувач набуває нових технологій і фінансової підтримки проєкту, який бере участь у спільному здійсненні.

Наступним механізмом реалізації Конвенції відповідно до статті 12 Кіотського протоколу є «Механізм чистого розвитку» (*Clean Development Mechanism*). За цим механізмом сторони Конвенції здійснюють свої інвестиції в проєкти скорочення викидів парникових газів, а також запобігання облісіння нових земель або лісовідновлення на старих вирубках в країнах, що розвиваються, отримуючи при цьому одиниці вуглецю за досягнуте скорочення викидів парникових газів або їх поглинання. Результатом цих проєктів є: по-перше, вклад в сталий розвиток приймаючої сторони, по-друге, отримання дозволів на викиди, так звані «одиниці сертифікованого скорочення викидів парникових газів», які можуть бути використані стороною Конвенції для виконання своїх зобов'язань щодо скорочення викидів парникових газів [10].

Третім механізмом, згідно зі статтею 17 Кіотського протоколу, є «Торгівля квотами на викиди парникових газів» (*Emission Trading*). Торгівля квотами (дозволами) на викиди парникових газів передбачає передачу квот, які сторона отримує в своє розпорядження на основі розрахунків відносно базового 1990 року і які вимірюються у вигляді «надлишкових одиниць встановленої кількості» (далі – ОВК), від однієї країни до іншої в обмін на фінансування чи інші економічні вигоди. Право на продаж ОВК належить державам, що є сторонами Конвенції [10].

Україна є стороною як Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату, ратифікувавши її 9 жовтня 1996 року, так і Кіотського протоколу шляхом ратифікації його 4 лютого 2004 року. У 1997 році в процесі важкого узгодження положень Кіотського протоколу були визначені «м'які» кількісні зобов'язання для країн з перехідною економікою, до яких входить і Україна, протягом періоду дії зобов'язань з 2008–2012 роки. Це дозволило Україні та країнам з перехідною економікою отримати значний надлишок квот на викиди парникових газів, які

утворилися внаслідок падіння економіки в 1990-х роках, і які можуть бути спрямовані на модернізацію економіки шляхом застосування «гнучких механізмів», таких як спільне впровадження та торгівля квотами на викиди парникових газів [7, с. 10].

На сьогоднішній день насущною проблемою міжнародної спільноти щодо забезпечення належного виконання умов Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату є прийняття нового протоколу до неї, оскільки дія зобов'язань за Кіотським протоколом завершилася ще 2012 року. Саме тому на засіданнях Конференції Сторін, вищого органу Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату, було прийнято ряд важливих питань: по-перше, продовжено дію зобов'язань за Кіотським протоколом до 2020 року у вигляді другого періоду дії зобов'язань для країн-учасниць, які прийняли на себе нові зобов'язання до прийняття нового протоколу; по-друге, створено Спеціальну робочу групу на основі Дурбанської платформи, діяльність якої пов'язана із розробкою нового протоколу [11, с. 13].

Висновки. Підсумуємо, що основні ініціативи, які пропонуються міжнародною спільнотою у сфері боротьби зі зміною клімату, спрямовані на створення ефективного міжнародно-правового регулювання співробітництва у сфері запобігання зміни клімату.

Застосування такої форми міжнародної угоди, як рамкові угоди, забезпечує ефективне співробітництво між сторонами у вирішенні проблеми зміни клімату. Рамкова Конвенція ООН зі зміни клімату має свою структуру, в якій визначаються основи правової діяльності її сторін, і, водночас, її реалізація покладена на механізми Кіотського протоколу, прийняття якого не змінює положень самої рамкової угоди. Залежно від рівня розвитку країни-учасниці Конвенції, Кіотським протоколом передбачено застосування наступних механізмів, а саме: спільне впровадження, механізм чистого розвитку та торгівля квотами на викиди парникових газів. На сьогоднішній день торгівля квотами на викиди парникових газів є одним із дієвих способів інвестування країною у заходи боротьби зі зміною клімату.

Також, у зв'язку з постійним розвитком наукових знань і технологічного прогресу у сфері зміни клімату, протоколи рамкових угод дають змогу зафіксувати зміни, які необхідно впровадити, і таким чином забезпечується відносна гнучкість у правовому регулюванні. А прийняття таких змін сприяє ефективнішому виконанню положень рамкових угод, які відповідають цілям, визначених у ній.

Література

1. Рамкова Конвенція ООН зі зміни клімату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044/page
2. Медведєва М. О. Теоретичні та практичні аспекти реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища / М. О. Медведєва; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К.: Фенікс, 2012. – 484 с.
3. Лукашук І. І. Современное право международных договоров: в 2 т. – Т. 1. Заключение международных договоров / И. И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права. – М.: ВолтерсКлувер, 2004. – 672 с.
4. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: Монографія / О. О. Мережко. – К.: Таксон, 2002. – 344 с.
5. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: Підручник / М. О. Баймуратов. – Х.: Одиссей, 2009. – 704 с.
6. Черкес М. Ю. Міжнародне право: Підручник. – 5-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006. – 397 с.
7. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Кіотських домовленостей: український вимір / С. Л. Орленко, Я. А. Жаліло, І. В. Трофимова [та ін.]. – К.: НІСД, 2010. – 48 с.
8. Задорожній О. В., Медведєва М. О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник для ВНЗ / Задорожній О. В., Медведєва М. О. – К.: Вид. дім «Промінь», 2010. – 510 с.
9. Братко І. В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку: монографія / І. В. Братко; за наук. ред. А. І. Дмитрієва. – Одеса: Фенікс, 2011. – 248 с.
10. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_801
11. Дурбанская платформа РКИК ООН: действия по новому глобальному соглашению и второму периоду Киотского протокола. Обзор хода международных переговоров по состоянию на середину декабря 2012 г. (после Конференции Сторон РКИК ООН в Дохе) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:g8ryYICqksJ:infoclimat.org/wp-content/plugins/wp-downloadmonitor/download.php%3Ffid%3D152+%&cd=11&hl=en&ct=clnk&gl=ua>

Стаття надійшла до редакції 29.12.2013 р.